

CEZA SONRASI BİR MÜESSESE OLARAK: ADLİ SİCİL

Dr. H. Yılmaz GÜNAL

Adli sicili, «adli sabikası olan şahısların işbu sabıklarının tesbit ve muhafazasını gaye güder (1)» diye tanımlıyabiliriz.

Yargısal geçmişi tesbit edilen mahkûmun geçmişte işlemiş olduğu suçun veya suçların bilinmesinde toplumsal fayda inkâr edilemez. Diğer taraftan yargı organlarının, mahkûm tekrar suç işlediğinde, daha önce işlemiş olduğu suçları bilmesi, tekerrür, adli sicil, temel cezayı tayin, cezayı şahsileştirme gibi müesseselerde gerekecektir. Polisin suçluyu takip ve bulmada parmak izi ve sabıka kayıtları birlikte yürüyen yardımcıları olacaktır. (2) İdarenin bazı faaliyetlerinde kamu hizmetlerinden yasaklı olmama şartı aranmaktadır ki bunların da tesbiti adli sicil yoluyla mümkün olabilecektir. (3)

Biz, sadece, adli sicil, mahkûmun cezasını çekip, iyi hal gösterip topluma yeniden intibak gayreti içinde olduğu halde buna nasıl mani olucu unsur olduğu üzerinde durmaya çalışacağız. Adli sicil mahiyeti ve istifade şekillerini belirttikten sonra, yapılan bazı araştırmaları değerlendirmeye gayret edeceğiz.

A. Adli Sicilin Mahiyeti :

Adli sicil mahiyetini belirten görüşlerden bir kısmı her ne kadar kanun metinlerinde yazılı değilse de bir ceza olduğunu belirtmektedir. Neticeleri bakımından böyledir denilmektedir

Diğer görüşe göre ise, adli sicil gaye ve maksadı bakımından ele alınırsa sosyal fayda ve kamu yararına olan bir müessesedir.

Adli sicile kaydın bir ceza olduğunu iddia edenler, hükmün ilânı ile adli sicil kayıtları arasında bir benzetme yapıyorlar. Hük-

(1) Burhan KÖNİ, *Ceza Hukuku Ders Notları*, Ankara, 1959-60, s. 116

(2) Sahir ERMAN, *Adli Sicil*, Adalet Dergisi, 1947, sayı 8, s. 879

(3) Faruk EREM, *Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler, C. I. 5. Bası, Ankara, 1960 s. 712 vd. Bknz.*

mün ilânı çeşitli yerlerde ceza olduğuna göre adlî sicile kayıt da cezadır. (4) Ceza nasıl bahis konusu olabilir meselesi akla gelebilir? Mahkûm bir kere hapisten çıkınca açlıkla karşı karşıyadır, Zira adlî sicile kayıt çalışmanın menîi ile eşittir. Bu çalışmanın meninin medenî hakların kullanılmasının meniiyle bir benzerliği vardır. Çalışmanın, dolayısıyla geçim imkânlarının ortadan kaldırılması da birer cezadır.

Fakat cezalar kanunlarda belirtilmiştir. Tatbikleri kişi iradesine bağlı değildir. Zira kişi adlî sicil kayıtlarını isterse, iş veren de bunun kendisine verilmesini arzu ederse ve bunun üzerine iş vermezse adlî sicil bir ceza mahiyetini alır. Yoksa değildir. Adlî sicilin hangi işten menedeceği belli değildir. Adlî sicilin getireceği ehliyetsizliklerin de belirtilmesi lâzımdır. Bir kere sicile kayda hükmedilince herkes için tesirinin aynı olması lâzımdır. Bu yöneltelen tenkidlere adlî sicile kaydın bir ceza olduğunda ısrar edenler cevap olarak «çalışma ehliyetsizliği» üzerinde durulunca tenkitlerinin mesnetsiz olacağını belirtiyorlar. Zira adlî sicilin «çalışmaya mani olma» bakımından tesirinin aynı olduğunu belirtiyorlar. (5)

Diğer taraftan adlî sicil kayıtlarının devamlılığı ceza sistemimizin en haksız ve zalim kötülüklerinden biridir. En ağır suçlar bile zamanaşımı ile takipsiz kaldığı halde adlî sicil devamlıdır. (6) Adlî sicile kaydın ceza olduğunda daha da ileri gidilerek eskinin damgalanması (marque) ile mukayese ediyorlar ve adlî sicile kaydın daha ağır bir ceza olduğu neticesine varıyorlar. Kızgın demirle yüzde, omuzda bozulmaz ve onu her yerde takip eden izle, adlî sicile kayıt gibi bir nevi suçlunun kaydı yapılmış olurdu. Buna rağmen adlî sicile kaydın daha gayri insanî olduğunda ısrar ediyorlar. Damgalanma (marque) istisnaiydi. Ancak ağır suç işleyenler için yapılırdı.

Adlî sicil mahkûmun daimî bir lekesi, hattâ en ufak hatalar için bile bir yüz karasıdır. Üstelik mahkûm damgasını sak-

(4) A. MORET, *Le Casier Judiciaire et la Réhabilitation, de Droit*, Rousseau, s. 57 vd.

(5) MORET, *aynı eser*, s. 64

(6) Alfred BONNASSIEUX, *Essai Sur le Casier Judiciaire et la Réhabilitation de plein Droit*, Montbrison, 1900, ss. 63, 64

liyabilir, göstermiyebilirdi. Bir bakıma mahkûm da adlî sicilini saklıyabilir, göstermiyebilirdi. Fakat iş istememesi şartıyla... (7).

Eğer bu fikir taraftarlarının düşünceleri doğru, yani adlî sicile kayıt bir nevi ceza ise bundan şu neticeler çıkar: En akla uygunu, modern ceza hukuku prensipleriyle uyuşmayan böyle bir cezanın kaldırılmasıdır. (Gizlilik prensibi gibi...) Yok eğer bunun muhafaza edilmesi isteniyorsa ve faydalı olacağı düşünülüyorsa «devamlı olmaması» lâzımdır. Yargıca mahkûmiyete karar verirken bunun adlî sicile de kaydına lüzum olup olmadığına dair takdir yetkisi tanımak isabetli olabileceği gibi, af yetkisi de tanınabilir. Af hali eğer yargı organlarına bir müdahale olarak kabul edilirse bu taktirde, adlî sicile muayyen ağırlık derecesi olan suçlardan dolayı mahkûmiyetlerin kaydedileceği belirtilebilir.

Adlî sicile kaydın bir ceza olduğuna itiraz edenler müessesenin mahiyetini kendine has bir kullanılması olan sade ve basit bir belge olarak görürler. Ceza kanunundaki ilân (affichage) la adlî sicil kayıtlarının açıklanması arasında benzerlik olmadığını ve böyle bir benzetmenin de esasen hukukî olmayacağına işaret ederler. Hiç bir yerde bu fikrin destek bulmadığını belirtirler.

Diğerleri ise, böyle bir benzerliği kabul etmekle beraber, böyle bir açıklamanın ceza olamayacağına inandırmak istiyorlar. Esasen aksini kabul ceza hukuku prensiplerine aykırı düşer. Bu açıklamada, her cezanın açıklanması gibi, cezayı ağırlaştırıcı ve yüz kırtarıcı olabilir.

Fakat görüldüğü gibi diğer tarafın yani adlî sicile kaydın ceza olmayacağını iddia edenlerin fikirleri tatmin edici olmaktan uzaktır. Tenkitleri, adlî sicile kaydı ceza olarak kabul edenlerin hatasını belirtmeye, yıkmaya yönelen bir tenkit olabilirdi ki tatmin olucu olabilsin. Bunun ise çok şüpheli bir yol olacağını biliyorlar. Yalnız aleniyetin açıklamanın bir ceza olmayacağını, mahkemenin aleniliği, basına intikalinde buradan hareketle ne ağır ceza olacağını iddia ediyorlar.

Mukabil olarak diğer tez taraftarları, yani adlî sicile kaydın da bir ceza olduğunu savunanlar (8) muhakemenin aleniliği, tah-

(7) Bonnassieux, a.g.e. s. 10 vd. 1885 kanununun Fransa'da görüşülmesi sırasında bir temsilci «Bu şekilde anlaşılacak ve tatbik edilen adlî sicil sayesinde zavallı işçiler hiç bir yerde iş bulamadıkları gibi, atelye ve imalâthanelerden de kovulmaktadırlar» *Journal Officiel, Chambre des Députés, Débats Parlementaires*, 1885, s. 842. Bugün de bu zihniyetin değişmediği bir çok memleketler bakımından bir gerçektir.

(8) Leveille, Guillot, Bérenger. (Moret, a.g.e. s. 65 vd. 1den naklen)

kikat, kelepçeli götürülüp getirilme yüz kızartıcı ve insan için ızdırap olabilir diyorlar. Fakat bir noktayı unutuyorlar ki bütün bu safhada, şahıs sanık ve yapılan hareketler hakikatı aydınlatmaya yönelir. Beraal edebilir. İlânda ve adlî sicile kaydın açıklanmasında hüküm kesinleşmiş suçluluk tesbit edilmiştir. Bir cezadır ve diğer aleniyet şekilleriyle alâkası yoktur. Adlî sicile açıklanmasında idarî belge vasfı görerek, cemiyetin korunması ve savunma faydası iddia edilerek, böyle bir müessesenin tanzimi için de ceza hukuku prensipleriyle uğraşılmaması tavsiye ediliyor. Bu faydayı tesbit için meseleye iki bakımdan bakılabilir. Mahkûm hoş gitmeyen ve zararlı bir küçük azınlık, meşru menfaatları korunmaya bilir, zarara uğrayabilir, tanınmayabilir. Kanun onların menfaatlerini korumak için yapılmaz. Diğer taraftan büyük bir kitlenin, çoğunluğun, namuslu kimselerin menfaati vardır. Çünkü onlar ne cürüm ne de kabahat işlediler mi denecek? Dürüst kimselerin, suç işlememiş olanların, adlî sicil kayıtlarının açıklanmasından menfaati ve onlar için fayda bulunabilir. Fakat onların yararına olanla, toplum yararına olan tamamen birbirinin aynı değildir. Vazifesi herhangi bir kimsenin ki, bu alâkaya nekadar lâayık olursa olsunlar, refahı ile bizatihi uğraşmak değildir. Herkesin mevcudiyetinin idamesini temin etmelidir. Bu ihtimam dürüst vatandaşların emniyetini temin bakımından da sakınılmaz bir şekilde kendini hissettirir. Zira ilk hatayı satın almak için gösterilen gayrete mani olma kadar hiç bir şey onların sayısını artıramaz. (9).

Adlî sicile kaydın bir ceza olamayacağını iddia edenler kanunda yazılandan başka ceza olmaz. Kanunda yazılan veya müsaade edilen cezayı yargıç tatbik eder. Kanunun neresinde adlî sicile kayıt bir ceza olarak belirtiliyor? O halde adlî sicile kayıtda bir ceza gözüyle bakılamazsa fer'î ceza olarak bakılabilir mi? Hükmün ilânı ile adlî sicil arasında irtibat kurarak benzerlik yaratmayı doğru bulmuyorlar. (10). Biri hakikaten ceza, diğeri ise değil. Adlî sicil yoluyla cezanın ifşası, aslî cezayı ağırlatıcı bir hal olabilir. Lâkin hukukî mânada bir fer'î ceza da yoktur.

Yalnız şunu söyleyebiliriz ki fer'î ceza da olmasa cezayı ağırlatıcı bir hal olduğu kabul edilmiştir. Adlî sicile kayıt yoluyla mahkûmiyet sıfatının uzatılması haksızdır. Bu ise, hiç bir kanunun öngörmediği bir cezadır. Hâkim hükmünü verip, mahkûm ce-

(9) Bérenger : (Moret, *a.g.e.* ss. 70 vd. -den naklen)

(10) Bonmassieux, *a.g.e.* s. 15

zasını çekince hatasını ödemiş sosyal fayda tatmin edilmiş ve cemiyetin ondan isteyeceği bir şey kalmamıştır. Yapılan zarar ve ödetme tamamdır. Fakat toplum bu nevi adalet fikrinden uzaktır. Hocamız Prof. Dr. Burhan KÖNİ'nin «Eski devirlerde mahkûmların alınları veya sırtları kızgın demrile dağlanırdı. İnsan haysiyetiyle telifi kabil olmayıp tarihe karışmış bir usulün başka bir kisyeye bürünerek hortlamasına taraftar değiliz» (11) dedikleri adlî sicilin, bizde zaman zaman gösterdiği tatbikatla, adlî sicile kayıt bir ceza mıdır yoksa idarî bir belge midir zıt fikirlerinden ortalama yolu reddederek mahkûmlar bakımından bir ceza olduğu kanısındayız. Toplumun adalet fikri kavramını yukarda kısaca koymaya çalıştık. Böyle bir toplum içine her türlü ceza sonrası suçluya yardım müesseselerinden yoksun olarak mahkûm bırakılır ve iş için müracaat ettiği her kapıda «adlî kaydı», «hüsnühâl kâğıdın», «sabıkan» gibi sualler karşısına çıkar kendi ve çocukları toplumun çekimser bakışları altında işsizliğe mahkûm edilirse ve bunu adlî sicil yaparsa ona bir «cezadır» demek isabetsiz olmaz. Ceza kanununun şekli ifadesinde ve kanun metinleri arasında ve bilhassa cezaları sayan T.C.K.Md. 11 de adlî sicilden bir ceza şeklinde bahsedilmediği ve sayılmadığı doğrudur. Mahkûm cezasını çektikten sonra kanun maddeleri arasında değil toplum içinde yaşar, toplumun da ona ödiyemiyeceği bir cezayı tatbik etmesine, yine uzun sürede kendi yararına olması bakımından hakkı olmasa gerek.

Adlî sicile kaydın bir ceza olduğu şeklindeki görüşümüzü destekler yönlü olduğu için son af kanunundan istifade ederek tahliye edilen ve tekrar ceza evine giren 23 ününün hırsız olduğu 24 mahkûm üzerinde yapılan araştırmada (12) «Yeme, yatmasına yetecek kadar parası ilk günlerde olup olmadığı», «çıktıktan sonra iş bulup bulmadığı», «iş bulmak için karşılaştığı kolaylık var mı?» genellikle «hayır» şeklinde cevaplandırılmış sadece bir kişi ağabeyisi yardımıyla bir yerde iş bulabildiğini belirtmiştir. «Mahkûm diye iş talebinin reddedilip edilmediği», «Adlî sabıkasının iş için müracaat ettikleri yerlerde sorulup sorulmadığı», «Hapishane duvarları kalkmasına rağmen toplum içinde daha müşkül durumlar-

(11) KÖNİ, *a.g.e.* s. 117

(12) 1960-61 ders yılı Siyasal Bilgiler Fakültesi II. sınıf öğrencilerinden, Güler Atik, Aylâ Yaraşkan, Kemalittin Yılmaztürk, Yurdanur Özbalkan ve arkadaşlarının Ankara Merkez ceza evinde yapmış oldukları araştırmada ceza sonrası suçluya yardım ve adlî sicil ve sabıka kayıtlarıyla ilgili suallere verilen cevaplardan istifade edilmiştir.

da kalıp kalmadığı» «Evet» şeklinde cevaplandırılmıştır. «Hürriyet havasını yadırgayıp yadırgamadıkları» sorulduğunda çeşitli cevaplar arasında bir tanesi ise «Hürriyet diye bir şeyi tanımadığından» bahsetmiştir.

Memleketimizde adlî sicil kayıtları muntazam ve günü gününe tutulmadığından birçok sabıka kayıtları zamanında bilinememekte ve beş yıl gibi bir gecikme ile takip edilebilmekte (tahminî olarak). Bu bakımdan bir müessesenin süratli işlemeyişi, dolaylı olarak toplumda meydana getireceği zararı tesadüflere bırakmaktadır. Zararı önliyeceği anda bazan faydalı olamamakta, bazan da faydalı olabileceği anda zararlı olabilmektedir. Adlî sicilin işleyişine sürat verebilecek yeni bir organizasyon ve istifade hususunda ise getirilecek bazı kayıtlamalarla, mevcut durumda mahkûmlar bakımından bir «ceza» olmanın değişebileceğine de inanıyoruz.

B. Adli Sicil Kayıtlarının Gizliliği veya Aleniliği Meselesi:

Adlî sicil kayıtlarının aleni veya gizli kalması meselesinde de görüşleri iki grupta toplayabiliriz.

a. Adlî sicil kayıtlarının gizliliğine taraftar olanlar: Mahkûm cezasını çektikten sonra cemiyete olan borcunu ödemiştir. Cemiyetin ona elini uzatması lâzımdır. Eski mahkûmiyetinin izlerini devam ettirmek gayretini göstermemelidir. Halbuki adlî sicil kaydı mahkûmun omuzlarında daima ağır bir yükün baskısını hissettirecektir.

Adlî sicilin aleniliği hukukî de değildir. Bazı haller için ve geçici alenilik kanunlarda kabul edilmiştir. Buradaki otomatik bir aleniliktir. Ne kanunun ne de yargıcın ceza diye hükmetmediği bir cezadır. Umumidir ve devamlıdır. Failin suçluluğuna uygun olmıyan bir ağırlığı vardır. Hafif suçlarda olduğu gibi ağırları da adlî sicile geçmektedir.

Alenilik ahlâka da aykırıdır. İftira, yalan ve skandala en müsait cezaî bir müessedir. Mahkûmun cemiyete tekrar intibakını güçleştirir. Sıkıcı bir mahiyet alır.

Çalışmak isteyen işçi veya herhangi bir kimse için adlî sicilin aleniyeti daimî bir mani olacaktır. Mahkûmiyetin açıklanması ekseriya çalışamama ile eşittir. Uzun, yorucu mücadele sonunda çalışamayıp tekrar suç işleyerek cemiyet için tehlikeli mükerrir bir suçlu olacaktır.

Fakat aleniyet taraftarı olanlar, gizlilik sistemi kabul edilirse, patronlar çalıştıracakları işçiler ve memurlar hakkında bilgi edinmek için özel ajanlar kullanırlar ve beklenen fayda elde edilmez diyorlar. Bir kere bazı memleketlerde (İngiltere, Rusya, İsveç gibi...) adlî sicil yoktur. Özel ajan tutacakları iddiası ise pek kolay değildir. Zamana ve paraya bağlı olduğu gibi ekseriya da hatalı olabileceği işveren tarafından da bilinecektir. Sonra bir işveren çok az sayıda işçiyle ve yakından ilgileniyorsa onu zaten adlî sicil kayıtları tatmin etmez. Kaba taslak bir malûmat olarak kabul edebilir. Pek fazla da işine yaramaz. Büyük endüstri ve ticaret yerlerinde ise yüzlerce ve binlerce işçi çalıştırılmaktadır. Bunların geçmişini tetkik edecek özel ajanlar hem pahalı hem de sağlayacakları menfaat fazla olmayacaktır. (13).

Adlî sicilin aleniliğine taraftar olanlar, faydanın sadece istihdam edenlere değil, bütün dürüst vatandaşlara olan faydasından bahsediyorlar. Herhangi bir iftiraya uğrandığı zaman, adlî sicilde kaydının olmadığını ispatla bu iftiralar giderilir diyorlar. Fakat dürüst vatandaşın bu iftira karşısında adlî sicilde kaydının olmadığını ispat edeceğine mahkemede hakkını aramasının daha isabetli olacağını unutuyorlar.

Adlî sicilin temiz olması hakikaten iş bulmaya yardım ediyor mu? Fransada bir ara 100 adlî sicil talebinden 98 inin temiz sicil almaya muvaffak olduğu neticesi elde ediliyor. Zaten adlî sicilde sabıkası olan müracaat edip de adlî sicil kaydını istemiyor. İşten vazgeçiyor. Sadece adlî sicilde kaydı olanın elenmesine yarıyor. İş talebini elemek için herhalde adlî sicil bir vasıta olmamalıdır.

Adlî sicilin aleni olması, mahkûm olmamış dürüst vatandaşların mahkûm olanlar ve mükerrirlerle temaslarını önleme gayesi mi vardır? Bunun suçlunun tekrar cemiyete intibakı ve değişmesi için ne büyük mani ve karşı koyucu bir fikir olduğu düşünüldü mü? Mahkûmların dürüst vatandaş kitleleri arasında erimesi ve kaybolmasına mani olmak onları guruplaşmaya zorlamak değil mi?

Adlî sicilin gizliliği kanun yoluyla bir nevi yalan söylemeye teşvik olduğu, halbuki alenilik sistemiyle bunun işveren tarafından kolayca öğrenilebileceği belirtiliyor. Adlî sicil kayıtlarının açıklanmasının men'i, çekilen bir mahkûmiyetin, adlî geçmişin inkârı olduğu iddia ediliyor. Bir kere adlî sicil kayıtlarının gizlili-

(13) Moret, *a.g.e.* ss. 71 vd.

ği adlî geçmişin açıklanmayacağı mânasına değildir. İcabi halinde ve lüzumunda öğrenilebilecektir. Fakat tesadüfe bırakılmayacaktır. Bir iş isteyen kimseyi kanun kendi hatasını itiraf etmeye veya susmaya icbar edebilir mi? İkrar aleyhte netice doğurmaz. Halbuki adlî sicildeki kaydın itirafı iş talebinde bulunanı işinden edebilecektir. Üstelik bu bir nevi zorla itiraf da oluyor.

Adlî sicile kayıt ister hakiki bir ceza ister idarî bir müessese olsun, herkes mahkûm bakımından küçük düşürücü ve aleyhte ıztırap verici korkunç bir cezalandırma olduğunda birleşiyorlar.

Hükmün ilânından da ağır neticeleri vardır. Biri nihayet infaz öncesini ilgiler, diğeri ise bütün bir hayatı ilgilendirir. Takip eder. Sonra birincisi mahdut bazı cezalar için kabul edilmiştir. Adlî sicilde hemen hemen fark gözetilmez. Üstelik âdil de değildir. Varlıklı olan bir kimsenin adlî sicil kaydının olup olmadığı ile toplum zaten pek ilgilenmez. Bilâkis işveren olduğundan yanında çalıştıracağı işçilerden adlî sicil kaydını istiyebilir. Hattâ toplum yanında bu işçileri çalıştırma karakter ve vasıfları taşıyıp taşımadığı ile çok az ilgilenir. (14).

b. Adlî sicilin aleniliğine taraftar olanlara göre: Mahkûmların kendi aralarında birbirlerini tanıdıkları aralarında âdeta cemiyet teşkil ettiklerini belirttikten sonra namuslu vatandaşların bunlar karşısında çaresiz kalmaması belirtiliyor. Bununla mücadele edilmesi gerekirse, kökünden sökülmesi isteniyor. En yanılmaz ve genel prensibin her yerde ve her zaman alenilik prensibi olduğu belirtiliyor. Mahkûmiyetten evvel mahkûmiyet ve sonrasında ilgili alenilik lüzumludur. Böylece suçlu daha iyi anlaşılacak ve dürüst yola gittikçe bu gidiş görülecek ve takdir edilecek. Gizliliğin yaratacağı skandalları da önliyecektir. Mahkûmun yalan söylemesine de mani olacak, bir işe girmek için «hayır, mahkûm olmadım» deyip sonradan durumunun bir skandalla anlaşılması herhalde daha kötüdür. (15).

Alenilik prensibi, işçi, memur çalıştırmak isteyen işverenlere dürüst insanlar seçme imkânı verecektir.

Adlî sicile kaydolmama dürütslük karinesini gerektirecektir. Bir çok kimseler için adlî sicile kayıtlı olmama arzusu, kendini

(14) Moret, *aynı eser* ss. 74 vd.

(15) F. THOMAS, *Du Châtiment et de la Réhabilitation, Réformes Pénales et Pénitentiaires*, Paris, 1873, ss. 12 vd.

ve ailesini lekedan kurtarma isteği suç işlemesine mani olacaktır.

Üstelik kanun-koyucu daima aleniliğin lehinde olmuş, tahdidünden sakınmıştır. O halde adlî sicilın aleniyetini kaldırmak unumi temayüle aykırı olur.

Suç işleyenler toplumda çok küçük bir ğurup teşkil ederler. Namuslu dürüst, suç işlememiş kimseler ise çok büyük bir çoğunluktur. Aleniyet onlar için çok büyük bir fayda sağlayacaktır. Kaldırılması ise ciddi zararlar doğurabilir. Mahkûmun durumu da her zaman o kadar kötü de değildir. Tecil müessesesi iyi hareketinin mükâfatını verecektir. Yahut mahkûmiyeti de silen memnu hakların iadesi bu aleniyete son verebilir.

Her zaman ve her yerde çalışmak isteyenlerden adlî sicil kaydının istendiği doğru değildir. (16). Bazı özel müesseselerde çalışanlardan, ziraat işçisinden aranmadığı gibi, bazı hayır müesseseselerinin aracılığı ile çalışma imkânı bulunmaktadır. Bazı mahkûmlar için adlî sicilın çalışmalarına mani teşkil ettiği kabul edilebilirse de, daimi bir mani olduğunu iddia etmek doğru değildir.

Hattâ bir bakıma alenilik iyidir de. Kaldırılırsa o zaman şahsî soruşturma başlayacaktır ki o daha zararlıdır, (17), denilmektedir.

Adlî sicilın aleniliği ve gizliliği meselesindeki görüşleri belirttikten sonra düşüncemize gelince: prensip itibariyle adlî sicil kayıtlarının gizli tutulması ve dolaylı olarak bu gizliliği önleyecek her türlü açıklamanın yapılmamasıdır. Adlî merciler için gerektiğinde bilgi verilmesi zaten müessesenin kuruluş gayelerindedir. İlgili vasıtasıyla veya doğrudan doğruya, idarenin yapacağı en alt kademedeki tayinleri için de adlî sabıka kaydını istemesi bu gizliliği ihlâl eder bir tatbikata yer vermektedir. Mesele bununla da kalmıyor özel şahıslar veya müesseseler de ilgili kanalıyla yapacakları en basit iş vermede bile adlî sabıka kaydını çoğu kere istemekte, «hüsnü hâl sahibi» olma vasfını aramaktadırlar. Bu ise mahkûma ceza sonrası ekmeğini temin etme kapılarını kapıyabilmektedir. İdarenin bazı son derece sorumu gerektiren, yahut ah-

(16) Halihazırda Polonyada özel şahıslara adlî sicil bültenleri gizli, kamu müesseseleri ise istedikleri malûmatı alabilmektedir (Szerer PLAWSKI, *Revue International de Droit Pénal*, No: 3-4, 1956, s. 356.

(17) Moret, *a.g.e.* s. 81

lâkî bazı kötülüklerin olmamasını gerektiren tayinlerinde savcılık kanalıyla istiyeceği bilgiler olabilirse de her halükârda buna bir sınır çizmek gerektir.

Gizlilik sistemine şu bakımdan da taraftarız. Bizde ceza sonrası suçluya yardım, işe ve mesleğe yöneltme, maddeten ve mânen ona destek olucu müesseseler insancıl bir açıdan ele alınıp düzenlenmiş değildir. Ceza sonrası mahkûm kendi mukadderatı ile, toplumun her türlü çekimser bakışları altında yalnızdır. Geçinmek ve artık meşru geliriyle yaşayabilmek için çalışmak istiyecektir. Fakat her müracaat ettiği yerde **sabıka kaydı** karşısına çıkacaktır. Toplumda iyi halini gösterecek her türlü iyi yönlü gayreti, kanunî yolla memnu hakların iadesi müessesesi memleketimizde olmadığı için sabıka kaydını silemeyeceği gibi, adlî yolla memnu hakların iadesine netice olarak mahkûmiyeti de silme tanınmadığı için o yolla da sabıka kaydını silemeyecektir. (18).

Böyle, sabıka kaydını silememe imkânsızlıkları karşısında idare de «odacı tayinlerine kadar» sabıka kaydını ararsa teker-rür olayları karşısında şaşmamak gerekmez mi? Ankara mahallî adlî sicil teşkilâtında yapılan bir çalışma (19) neticesinde taleplerin % 94 «sabıka kaydı olmadığı» şeklinde olduğu, ve % 6 sabıka kaydı çıktığı tesbit edilmiştir. Çıkan sabıka kayıtları ise «16 gün hapis» tecil edilmiştir kaydıyla olduğu gibi çok cüz'î veya «8 yıl mahkûmiyet» gibi ağır buna mukabil almak istediği iş herhangi bir yurttan «odacılık» gibi son derece mütevazıdır. O halde sabıkalı olan kendini bilmekte ve herhangi bir iş talebi ânında, sabıkası sorulunca oraya bir daha uğramamakta belki başka bir yerde sormazlar diye şansını diğer bir kapıda denemektedir. Yahut da belki unutulmuştur diye müracaat edenler olduğu gibi, çaresizlik içinde müracaat edenler olabilirse de bunların nisbeti çok düşüktür.

O halde memleketimizde yer nekadar adlî sicil gizliliği esassa da, dolaylı olarak bu gizlilik ihlâl edilebilmektedir. Bu hususta sarîh hükümlerin konması ve memnu hakları iade edilen şahsa muhakkak surette «adlî sicilde kaydı yoktur» diye belge verilmesi şarttır. Henüz bizde olmamakla beraber, şayet bir gün gerçek bir şekil-

(18) H. Yılmaz GÜNAL, *Adlî Yolla Memnu Hakların İadesi*, Ankara, 1961 ss. 103 vd. Bknz.

(19) 1960-61 ders yılı Siyasal Bilgiler Fakültesi II. sınıf talebelerinden Şenay Özer, Yücel Irgat ve Lâtif Çakıcı'nın 27.4.1961 günü Ankara mahallî adlî sicil teşkilâtında yapmış oldukları çalışma sonuçlarıdır.

de işleyecek «ceza sonrası mahkûma yardım» müesseseleri kurlursa, adlî sicilın 3. şahıslar bakımından mutlak gizliliği ve memnu hakların iadesi müessesesi yeniden gözden geçirilerek «adlî sicil kaydını» silecek bir netice tanımak sakınılmaz bir netice olmalıdır. (20).

C. Adlî Sicil Kayıtlarının Kullanılması :

Adlî sicil kayıtlarının kullanılmasındaki talepleri guruplaştıracak olursak Devlet ihtiyacı için ve özel şahısların ihtiyacı için kullanılması diyebiliriz. Bu husustaki görüşleri de buna paralel olarak toplayabiliriz.

a. Devlet ihtiyacı için kullanılması: Adliyenin iyi çalışabilmesi için suçlunun adlî geçmişinin bilinmesi lüzumludur. Suçlunun az çok ahlâkî cephesinin bilinmesi arzulanır. Bu cezanın şahsileştirilmesi için de lüzumludur. Adlî sicil kaydı bu şahsileştirmede önemli bir temel teşkil eder. Gerçi kuru bir suç ve mahkûmiyetin sayımından ibaret bir listedir. Fakat yargıcın bu mükerrerlerin listesini görmesinde de fayda vardır. En çok işlenen suçlar hakkında aydınlanır. Yapılacak reformlar hakkında kanun vâzına fikir verebilir.

İyi bir adlî sicil organizasyonu ile tahkikat kısa zamanda biter. Tutuklu kalma müddeti kısılır.

Kamusal ehliyetsizliklerin bilinmesine ve kaydına yarar. Bundan başka, askerî kanunların ve itimat esasına dayanan bazı tayin ve işleyişler için adlî sicil istenebilir.

Devlet müesseselerinde çalışmak isteyenlere itimat edilip, edilmeyeceğini tayinde ve ilgilinin işe alınmasında adlî sicil bir nevi eleme vasıtası oluyor. Temiz adlî sicili olmayan işe alınmıyor. Bu bir mahzur olarak karşımıza çıkıyor. Lâkin bu mahzurların sınırı, idarî müesseseler ve işlerde kalsa o kadar büyük olmayacaktır. Özel müesseselerdeki iş taleplerini de eleme vasıtası olacak kadar bir kapsama sahip olacaktır. (21).

b. Özel müesseseler ve kişilerin ihtiyaçları için adlî sicil kayıtlarının kullanılması: Adlî sicil daha ziyade özel müesseseler bakımından işçiyi işe alırken bahis mevzuu olmaktadır. Büyük endüstriler işçiyi daha az bağlı kuvvetli bağla bağlı olduklarından

(20) Günal, *a.g.e.* ss. 105 vd. Bknz.

(21) Moret, *a.g.e.*, ss. 25 vd.

küçük işletmeler kadar mahkûmun geçmişiyle ilgilenmiyorlar. Zira ikincisinde bağlar daha kuvvetlidir.

Bir işçiyi işe almadan önce adlî sicil kaydını sormak hemen hemen âdet haline gelmiştir. (22). Memleketimizde de bu yönlü bir tatbikat vardır. Yapılan bir araştırmada bir günde adlî sicil bürosuna yapılan taleplerin % 54 ü resmî dairelerde müstahdem olabilmek veya herhangi bir işe girebilmek için yapılmıştır. (23) % 30 da oto ehliyeti alabilmek için olduğuna göre % 84 işe girebilmek için adlî sicil talebinde bulunulduğu anlaşılmaktadır.

Adlî sicil kayıtlarının daimiliği vasfına itiraz edenler önemsiz bir suçun bütün hayat boyunca işlenen hatayı aşan bir tenkil olabileceğini belirtiyorlar. Mesele adlî sicil kayıtlarının dolaylı olarak aleniliği olmasa belki bu kadar önemli olmayabilirdi. Bu bakımdan açıklanması lüzumlu olan ve olmayan adlî sicil ayrımı da yapılabilir. Kanun-koyucu bazı mahkûmiyetlerin adlî sicile geçip geçmeyeceğini önceden tesbit edebilir. Mahkeme hükmünü verirken adlî sicile de geçip geçmeyeceğine karar verebilir. İnfaz idaresi (Hapishane yöneticileri) mahkûm serbest bırakıldıktan sonra, adlî sicil kaydının silinip silinmeyeceğine, mahkûmun liyakatına göre karar verebilir. Yahut adlî merciler, yahut savcılık adlî sicil kaydının verilip verilmeyeceğine karar verebilirler. (24). Böyle bir sistemde, adlî sicil kayıtlarının özel şahıslar eline kolaylıkla geçmesi önlenilecek çalışmaya mani olma sıfatı zayıflıyacaktır.

Özel müesseseler ve kişilerin ihtiyaçları hattâ mahkemeler için bile adlî sicil kayıtlarının kullanılmasında bazı tahditler tanıyanlar memnu hakların iadesi ve patronaj müesseseleriyle ahenktar hale getirilmesini tavsiye ediyorlar. (25). Memnu hakları iade edilen kimse artık toplum içindeki davranışlarında hiçbir kayıtle eski mahkûmiyetine bağlı olmamalıdır. Bununla beraber bazı garantilerin lüzumuna da inanılmaktadır. Böyle bir netice-

(22) Moret, *aynı eser*, s. 31

(23) Adlî sicil bürosunda yapılan bahsedilen çalışma.

(24) A. TOUREN, *Des Conséquences de la Condamnation Pénale*, VII. Congrès International de Droit Pénal Athènes, Septembre, 1957, Centre Français de Droit Comparé, Cujas, s. 229

(25) C.G. GARDIKAS, *Les Conséquences Légales Administratives et Sociales de la Condamnation Pénale*, Revue International de Droit Pénal, 1956, No. 3-4, s. 325

nin ise tedricen elde edilmesinin muvafık olacağı belirtiliyor. Memnu hakların iadesinden sonra, adlî sicil kayıtlarından mahkemeye verilecek olanı mahkûmiyetin memnu hakların iadesi yoluyla silindiği kaydını ihtiva edecektir. İlgiliye verileni ise, ki dolaylı olarak iş verene gösterilecektir, böyle bir sabıkayı belirtmiyecektir. Memnu hakların iadesinden sonra geçecek muayyen bir deneme müddetinden sonra da, yargıç adlî sicil kaydının silinmesine hükmedebilir. Bundan sonra artık adlî makamlara verilen adlî sicil özeti de temiz olacaktır. Şayet bu süre sonunda ve buna rağmen bir suç işleyecek olursa her ne suretle olursa olsun eski mahkûmiyeti nazara alınmayacaktır. (26).

Adlî sicilde iki mesele daha doğrusu iki menfaat vardır. Dürüst ve suç işlememiş insanlarınki, diğeri ise, pişman olmuş hatasını kabul etmiş ve düzelme ve topluma intibak gayretinde olan mahkûmlarınki, bunların birbiriyle uzlaşması yerine, birinin diğerrinin önüne geçmesi bahis mevzuu olabilir. Pişman olan ve topluma intibak gayretinde olan mahkûmun menfaatinin daha önce geleceğine işaret edilmektedir. (27). Adlî sicil namuslu vatandaşlar istifade etsin diye kurulmuş değildir. Suçluların cemiyete intibakı kanun-koyucunun uğraşacağı şeydir. Adlî sicil pişman olup, cemiyete tekrar uymak isteyeninin arzu ve gayretini öldürücü dereceye varmamalıdır. (28).

Bununla beraber adlî sicile kayıtlı olmak gerek Devlet, gerekse özel sektörde çalışma hürriyetine bir tahdit koymaktadır. Mahkûmiyet ve infaz sonrası cemiyete intibakı güçleştirdiği gibi bazan imkânsızlaştırmaktadır.

Adlî sicil kayıtlarının özel sektördeki teşebbüslerde işçilerin yerleştirilmesinde ne dereceye kadar rolü olduğunu Fransa'da yapılan bir anket göstermektedir. Ankette de belirtildiği gibi adlî sicile kayıtlı olmak, bazı yumuşatıcı tedbirler alınmış olmakla beraber, çalışmaya mani olucu bir unsur olarak görülmektedir. Anket çeşitli müesseselerin işçi alımındaki ölçülerini belirterek adlî sicilin önemini göstermektedir. Buna göre (29): «Chambre Syn-

(26) Aynı yer

(27) Bonnassieux, *a.g.e.* s. 66

(28) Touren, *a.g.m.* s. 236

(29) Marcel REBOUL, *Les Conséquences Légales, Administratives et Sociales de la Condamnation Pénale*, VII. Congrès International de Droit Pénal, Rapport Français, Présentation de Marc ANCEL, Athènes, Septembre, 1957, Centre Français de Droit Comparée, Cujas, ss. 175 vd.

dicale des Industries Métallurgiques» ve ona bağlı olan «Bouches du Rhône» Temyiz Mahkemesinin 28 Nisan 1953 tarihli «İşletmenin işçi seçimi yapan kimsesine, adlî sicil, sosyal bir seçim yapmak yetkisini kanunî olarak vermediğini» belirten kararını nazarı itibara alıyor. Netice olarak bağlı olan müesseseler işçi alımında adlî sicil talebini kaldırdılar. «Var» şehri metalçrji endüstrisi de Bouches du Rhône'nu takip ederek, işçi alımında cezaî geçmişle ilgilenmedi. Yeter ki her seferinde millî savunma ile ilgili bir iş olmasın. Bu taktirde böyle bir teşebbüsün kamu müesseselerine has olmama haline rastlıyoruz.

Bauxites du Midi (Aix-en-Provence) kadrolu işçi alımında adlî sicil istiyor. Amele alımında istemiyordu.

Provence (Port de Boue), şantiye ve atelyeleri, prensip itibariyle istememekle beraber nizamnameye göre işe alınan kimsenin adlî sicil kaydını getirmeyi reddetmesi lâzımdır.

Lorrain demir endüstrisinde ve Fenouillet, Saint-Gobain fabrikalarında durum aynıdır. Coq inşaat müesseselerinde (Aix-en-Provence) dahilî nizamnamesine göre istemesi lâzımsa da tatbikatta nadiren istemektedir, ki bu da işçi alımında müessesenin durumunu bir evvelki hale sokmaktadır.

Akdenizdeki şantiye ve demirhanelerde, işe almak için adlî sicil kaydı istenmekle beraber, idarenin lehte veya aleyhte karar alması için tek müessir unsur olarak kabul edilmemektedir. Pechiney ve Aix-en Provence'deki «Compagne des Lampes Zénith» de de durum aşağı yukarı benzer vaziyettedir. Martique'deki «Les Raffineries de Provence» nazarı olarak adlî sicil kaydını istemektedir. Lâkin adlî sicil kaydının mevcudiyetine göre ve sadece ona dayanarak karar vermemektedir. «La Fédération Varoise du Patronat» da adlî sicille ilgili kesin hükümler olmamakla beraber, malî ve ahlâkî düzenle ilgili işlere yerleştirilecek işçiler de mazişi göz önüne alınmaktadır. Toulouse bölgesi Villemur, hamurlu gıdalar endüstrisi Akdenizdeki şantiye ve demirhanelerde geçer olan sisteme benziyor. Kadrolu memurlu, işçinin alınması arasında ayırım yapıyor. Aynı usul «Entreprises du Bâtiment», «Des Travaux Publics» ve «Industrie Automobile de la Haute Garonne» vardır. «Société Métallurgique Fondeur à Toulouse» da da durum aynıdır.

«Office National de l'Azote à Toulouse» küçük düşürücü (peline infamante) suçlardan mahkûmiyet halinde işe almayı reddet-

tiği gibi, hırsızlık fabrika içinde olan darp ve yaralamalardan, fabrika dışı bütün mahkûmiyet hallerine işine son veriliyor.

Varoise'daki iki nakliye teşebbüsü farklı hükümleri kabul etmiştir. Biri temiz bir adli sicil istiyor. Diğeri hırsızlık, güveni kötüye kullanma, genel ahlâka aykırı suçtan mahkûmiyet, sarhoşluk, trafik kanununun ağır bir şekilde ihlâli suçlarından mahkûmiyet halinde işçiyi işinden çıkarıyor. Veya işe almıyor.

Nihayet temiz bir adli sicil, millileştirilmiş bankalarda, «Electricité de France», «La shell», «Les Goudières Lorraines de Solway», «La S.N.A.C.A.S. à Toulouse», «La Société Générale d'Equipement Electrique de Vilemur» (Haute Garonne) da da aranmaktadır.

İşe almada kararlar değişik olduğu gibi, işçi olarak çalıştığı sürede işlediği suçtan dolayı işinden çıkarılmada da durum daha az farklı değildir.

«La S.N.A.C.A.S.E. (Toulouse)», La «Société d'Equipements Electriques (Villemur)», «La Shell», «Les Autobus Blues d'Hyères Solway en Lorraine» her çeşit mahkûmiyet halinde işten çıkarıyor. «L'Office National Industriel de l'Azote» ve hattâ «Electricité de France» küçük düşürücü (peine infamante) suçlardan mahkûmiyet halinde işten çıkarıyor.

«Electricité de France» cünha ve kabahat fiillerinden dolayı mahkûmiyet halinde personel tali komisyonunca re'sen emekliye sevk mümkün olduğu gibi, haber vermeden ve emekli maaşı hakkı tanımadan işinden çıkarmaya kadar varan tedbirleri almakta serbesttir.

Benzeri yetki millileştirilmiş bankaların, «La Compagnie des Lampes Zénith», «Pechiney à Gardanne», «L'Office National de l'Azote», «l'Enterprise de Pâtis Alimentaires Brousson à Villemur» küçük düşürücü suçlardan gayrisi için idareye veya disiplin komisyonlarına yetki, dahilî nizamnameyle verilmiştir.

«Les Entreprise du Bâtiment», «Les Autobus Etoile de la Seyne» işe almaya mani olan halleri işten çıkarmak için de kabul ediyor.

Toulouse bölgesindeki bazı müesseseler, müessese dışında işlenen suçlardan dolayı mahkûmiyet halini nazara almıyorlar. Yeter ki bu mahkûmiyeti ile ilgili basında neşriyat yapılmış olmasın. Böylece mahkûmun işe alınıp alınmaması dolayısıyla ekmeğinden olup olmama gazete haberine ve gazeteciye bağlı kalıyor.

Memleketimizde bu yönlü araştırmalarda bulunulmuşdeğildir. Fakat tatbikatta gerek memur gerekse müstahdem olabilmek için temiz bir adlî geçmişe sahip olunma isteniyor. Bu şartlar altında Devlet cezasını çeken ve islâh oldu varsayımıyla serbest bıraktığı mahkûma toplum içinde hattâ bazan kalifiye olmayan ve mutlak bir itimat esasına da dayanmayan işleri bile vermekte çekimser davranıyor. Özel teşebbüs ise ya şahsen veya iyi tanıdığı kimseyi yine geçmişiyle ilgilenerek istihdam ediyor. Esasen iktisaden geri kalmış olan memleketimizde iş talepleri tam karşılanamadığından böyle bir adlî sabıka, sabıkalıları kendiliğinden eleme vasıtası oluyor.

Adlî sicil bürosunda yapılan tetkikte sicil kayıtlarını talep edenlerin % 68 inin 29 yaş ile 18 yaş arasında olduğu ve % 53 ün ise 26 ile 18 yaş arasında, % 44 ün 21-26 yaşları arasında faal nüfusu teşkil ettiği görülmektedir. Bu bakımdan adlî sicilin iş taleplerini eleyici bir unsur olmaması lâzımdır.

Hocam Prof. KÖNİ, kanunumuza göre adlî sicil kayıtlarının ifşasının memnu olduğunu belirtmekle beraber, aksi bir tatbikatin «mahkûmların ellerinden tutarak iade edildikleri cemiyet hayatında onlara yardım eden bir patronaj teşkilâtı bulunmayan memleketlerde, bu gibilerin boyunlarına asılmışbir ilân gibi adlî sicil muhteviyatının açıklanması, bunları açlık ve sefalete sürükleyerek tekerrür en mühim bir kaynağını teşkil edeceğinden şüphelenilmemelidir» (30) demektedirler. Bu bakımdan tatbikatta dolaylı olarak ihlâl edilebilecek gizlilik ihtimallerini kesin bir şekilde kaldırmak gerekmektedir. İlgilinin talebi üzerine verilen sicil kaydının nihayet bir süre sonra tekrar suç işlememe halinde «sabıkasız» diye verilmesi. Yahut da belli bir süre sonra «Adlî yolla memnu hakları iade» edilince mahkûmiyetin silinmesi ve hattâ yeniden suç işleme halinde tekerrür kabul edilmiyerek ceza ağırlaştırılmamalıdır. Buna mukabil adlî sabıka daha yakından takip edilebilmek için sabıka kayıtlarını süratle sicile işleyebilecek bir kuruluş ve işleyişin getirmesi lüzumlu ve faydalıdır.

(30) KÖNİ, a.g.e. s. 117